

Estetik İmmoralizmin Eleştirisi

A Critique of Aesthetic Immoralism

Sare UZUNER¹

(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

¹ Hacı Bayram Veli
Üniversitesi, Felsefe Bölümü,
Ankara -Türkiye,
sare.uzuner@hbv.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 22.05.2026
Kabul Tarihi/Accepted: 06.08.2026

Atıf/Cite this article:

Uzuner, S. (2026), Estetik
İmmoralizmin Eleştirisi,
Anadolu Felsefe Dergisi, 4,
58-77.

DOI [10.5281/zenodo.21978691](https://doi.org/10.5281/zenodo.21978691)

This article checked by

 iThenticate

Content of this journal is licensed
under a Creative Commons
Attribution Noncommercial 4.0
International License.

Öz

Bu çalışma, çağdaş analitik estetikte önemli bir tartışma alanı olan İmmoralizmi (*Immoralism*) sanat ve ahlak ilişkisi bağlamında incelemektedir. Tartışmaların çerçevesini, bir sanat eserindeki ahlaki kusurun, estetik değeri azaltıp azaltmadığı yani eserin estetik başarısı üzerindeki etkisi oluşturmaktadır. İmmoralizm, sanat eserinin ahlaki açıdan övgüye değer olduğunda bu durumun bazen eserin estetik değerinin aleyhine, eser ahlaki açıdan kusurlu olduğunda ise bunun estetik açıdan eserin lehine olduğunu savunur. Özellikle sağlam immoralizm (*robust immoralism*), sanat eserinde ahlaki açıdan rahatsız edici karakterlerin ya da unsurların, estetik deneyim üzerindeki etkilerine odaklanmıştır. Tartışmalardan çıkan sonuca göre etik ve estetik değer arasındaki ilişki tek yönlü ve indirgemeci bir tavırla açıklanamaz. İzleyicinin etik farkındalığı, estetik bağlam ve eserin etki ettiği kapsam alanı gibi unsurlar bu ilişkide dikkate alınması gereken değişkenlerdir. Bu doğrultuda araştırma, Özerkçilik (*Autonomism*) ve Ahlakçılık (*Moralism*) tartışmalarını dahil etmeksizin İmmoralizmin kendi içindeki tutarlılığını sorgulamakta ve sanat felsefesi açısından kritiğini yapmaktadır. Bu çerçevede sağlam immoralizmin kaba kahraman eserleri etrafında gelişen tartışmalar, Antik Yunan estetiğindeki kalokagathia anlayışı ile İslam estetiğindeki tevhid temelli iyi-güzel birlikteliğiyle ilişkilendirilerek okunmaktadır. Böylece iyi ve güzel arasındaki ilişkinin güncel tartışmalar zemininde yeniden incelenmesi mümkün olmuştur.

Anahtar Kelimeler: İmmoralizm, sağlam immoralizm, sanat eleştirisi, sanat felsefesi.

Abstract

This study examines aesthetic immoralism, one of the major debates in contemporary analytic aesthetics, within the context of the relationship between art and morality. The debate centers on whether the moral flaws of an artwork diminish its aesthetic value and, consequently, affect its aesthetic success. Aesthetic immoralism maintains that when an artwork is morally commendable, this may sometimes count against its aesthetic value, whereas when it is morally flawed, this may, under certain conditions, contribute positively to its aesthetic value. In particular, robust immoralism focuses on the effects of morally disturbing characters or elements in an artwork on the aesthetic experience. The findings suggest that the relationship between ethical and aesthetic value cannot be explained through a one-sided or reductionist approach; rather, factors such as the audience's moral awareness, the aesthetic context, and the scope of an artwork's influence must all be taken into consideration. Accordingly, this study questions the internal consistency of aesthetic immoralism and offers a critical evaluation of it from a philosophy of art perspective, without engaging directly in the debates surrounding Autonomism and Moralism. Within this framework, debates surrounding robust immoralism and rough hero works are interpreted in relation to the concept of kalokagathia in Ancient Greek aesthetics and the tawhid-based unity of the good and the beautiful in Islamic aesthetics. This approach enables the relationship between the good and the beautiful to be reconsidered within the context of contemporary debates.

Keywords: Immoralism, robust immoralism, art criticism, philosophy of art.

Giriş

Sanat ve ahlak arasındaki ilişkiye dair tartışmalar, felsefe tarihinin en eski problemlerinden biridir. Sanatın insan üzerindeki etkisi, bireyin karakterini dönüştürme gücü ve toplumsal işlevi tartışılmıştır. Platon, sanatı, insan ruhunu etkileyen çok güçlü bir temsil alanı olarak görmüş ve karakter oluşumu üzerinde etkisi olduğunu savunmuştur. Bu yönüyle sanatın hakikatten uzaklaştırıcı ve kışkırtıcı olması ihtimaline karşı denetlenmesi gerektiğini ifade etmiştir (Platon, 2021, 395a-395c). Aristoteles'e göre de konuşmacının karakteri (ethos) ve izleyiciyi belli bir ruh haline sokmak, duyguların yönlendirilmesinde etkili olan araçlardandır (Aristoteles, 2024a, 1356a4-13). Aristoteles, tragedyanın amacını sadece bir anlatı sanatı olmaktan öteye taşımıştır. Tragedyanın amacı, izleyicisinde acıma ve korku duygularını harekete geçirerek ruhun tutkularından arınmasını sağlamaktır (Aristoteles, 2024b, 1449b25-30). Bu yaklaşım, modern düşünceye kadar sanatın sadece estetik haz veren bir etkinlik olmadığı fikrini beslemiştir. Ancak modern dönemde, sanatın özerkliği fikri ve estetik devrim¹, sanat algısını dönüştürmüştür. Değişen sanat algısında sanatın etik değerlendirmesi meselesi, bir eserin ahlaki değerinin estetik veya sanatsal değeri üzerindeki etkilerini soruşturmak şeklinde odağını değiştirmiştir. Sanat anlayışında meydana gelen değişimle birlikte, sanatın etik değerlendirmesi, özellikle çağdaş etik estetik tartışmalarında, bir eserin ahlaki özelliklerinin onun estetik ya da sanatsal değeri üzerindeki etkisini soruşturmak şeklinde ele alınmaya başlanmıştır. Bu durum, sanat ile karakter oluşumu arasındaki ilişkinin bütünüyle ortadan kaktığı anlamına gelmemektedir. Daha genel ifadeyle etik ve estetik arasındaki ilişkinin odağı, sanat ve karakter inşası bağlamından kısmen uzaklaşarak sanat eserinin ahlaki özellikleri ile estetik değeri arasındaki bağlama yönelmiştir.

Modern estetik düşüncede sanatın özerkliği fikrinin belirleyici olması sebebiyle etik ve estetik arasındaki ilişki, sanat eserine dışsal bir müdahale olarak değerlendirilmiştir. Son dönem analitik okumalar, sanat eserinin etik boyutunun estetik değerlendirmeyi etkileyip etkilemediği sorusunu gündeme getirmiştir. Çağdaş estetik teoriler başlangıçta Özerkçi (*Autonomist*) ve Ahlakçı (*Moralist*) iki genel yaklaşım² etrafında şekillenmiştir (Yaran, 2020, s. 86). Matthew Kieran, estetik açıdan ilgili etik bir kusurun estetik değeri azalttığını savunan Etikçilik (*Ethicism*) ile etik ve estetik değerlendirmeyi birbirinden bağımsız gören Estetikçilik (*Aestheticism*) olmak

¹ Estetik devrim, Rancière'in, sanatın, temsil rejiminden estetik rejimine geçişini açıklamak için kullandığı bir kavramdır. Temsil rejiminde sanat, hangi konuların temsil edilmeye değer olduğu ve ne şekilde sunulması gerektiği gibi uygunluk ilkelerine bağlıdır. Estetik rejim ise bu hiyerarşinin bozulması ve sanatsal konuların eşitlenmesini ifade eder. Böylece sıradan, çirkin, rahatsız edici veya sanata uygun görülmeyen olgular da sanatın konusu haline gelebilir. Detaylı bilgi için bkz. Rancière, 2021, 60.

² Etik ve estetik değerler arasındaki modern tartışmada söz konusu argümanların kavramsallaştırması ilk kez Noël Carroll'un 'Moderate Moralism' (1996) adlı makalesinde görülmektedir. Türkçe terminolojide ise bu yaklaşımların, Radikal/Aşırı Özerkçilik (*Radical Autonomism*), Radikal/Aşırı Ahlakçılık (*Radical Moralism*), Ilımlı/Ölçülü Özerkçilik (*Moderate Autonomism*) ve Ilımlı/Ölçülü Ahlakçılık (*Moderate Moralism*) şeklinde kullanımı için bkz. Yaran, 2021, s.

üzere tartışmanın iki kutupta ilerlediği görüşünü kabul etmektedir (1996, 337). Ancak güncel tartışmalarda her iki kutupta ılımlı yaklaşımların gelişmesi meselenin katı yaklaşımlarla çözülemeyeceğini göstermiştir. Kieran'ın da etikçiliği savunmasının (1996) ardından daha ılımlı bir konuma geçtiğini (2001) ve sonrasında ahlaken kusurlu bir perspektifin bazen ahlaki anlayışı derinleştirmek bakımından sanatsal başarıya katkıda bulunabileceğini kabul eden uygun biçimde sınırlandırılmış bilişsel immoralizmi (*a suitably qualified cognitive immoralism*) (2006) benimsediğini söylemek mümkündür. Tartışmada etikçi görüşü temsil eden Berys Gaut ise Kieran'ın temsil ettiği immoralizmi, ahlakçılığın karşıtı olan ve her durumda ahlaki kusuru estetik bir başarı olarak gören aşırı immoralist çizgide değil; etik ve estetik değer arasındaki ilişkinin bağlama göre yön değiştirebildiğini savunan bağlamcı (*contextualist*) bir argüman olarak değerlendirir (Gaut, 2007, 53-56). Ek olarak Gaut, İmmoralizmin, “Sanat insanları ahlaki açıdan bozar mı?” sorusuna değil “Hangi durumlarda sanat eserinde ahlaki bir kusur estetik bir başarıya dönüşür?” sorusuna odaklandığına işaret etmektedir (2007, 9-10).

Bu doğrultuda İmmoralizm (*immoralism*)³ ahlakçılığın karşısında olmasına rağmen Özerkçi yaklaşımdan ayrılması bakımından üçüncü bir konum edinmektedir. İmmoralizm, Özerkçi yaklaşımdan farklı olarak etik ve estetik etkileşimin bazen gerçekleştiğini savunurken Ahlakçı yaklaşımdan farklı olarak etik kusurların her zaman sanatsal değeri azalttığını reddeder (Stecker, 2008, s. 148). Bu yönüyle immoralizmin, tartışmadaki muhatabı ılımlı yaklaşımlardır. Sanatın tam özgürlük alanı olup olmadığı ya da etik açıdan yıkıcı ve zarar üretme potansiyelinin olması gibi ihtimaller sanat eserini doğrudan sosyal bir varlık haline getirmektedir. Bu bağlamda her tür sanat eseri, ahlaki açıdan değerlendirilebilir ve dolayısıyla potansiyel olarak etik açıdan kusurlu olabilir (Stecker, 2008, s. 151).⁴ Özellikle İmmoralizm, “Etik kusur estetik kusur mudur?” ya da “Estetik değer sanat eserinin diğer değerlerinden tümüyle bağımsız mıdır?” gibi sorulara verdiği cevaplarla tartışmayı politik, sosyal ve psikolojik bir zemine taşımıştır. İmmoralizm yalnızca, “Sanat eserleri ahlaki açıdan değerlendirilebilir mi?” sorusuna cevap vermekle kalmaz aynı zamanda ahlaki açıdan problemlili olan bir şeyin neden insanları daha çok etkilediğini de tartışmaya açmış olur. Çünkü immoralizm, sanat eserinin etik açıdan kusurlu olmasının bazen estetik açıdan daha iyi olmasına sebep olabileceğini ileri sürmektedir (Eaton, 2012, s. 282). İmmoralizmin temsilcilerinden olan A. W. Eaton'a göre sanat eserleri bazen ahlaki kusurlara sahip olmaları sayesinde estetik değerlerini artırabilirler. Diğer

9-10; Yaran, 2020, s. 86-87.

³ İmmoralizm (*Immoralism*), tartışmadaki diğer yaklaşımlarla uyumlu biçimde (örn. *Moralism*, *Autonomism*) “Ahlaksızcılık” ya da “Ahlaksızlıkçılık” şeklinde tercüme edilebilir. Ancak “ahlaksız” sözcüğünün Türkçedeki izlenimlerinin, immoralism kavramının taşıdığı anlamdan uzakta olması ve yanlış anlaşılmalara müsait olabilmesi sebebiyle, kavramın özgün haliyle kullanılması tercih edilmiştir.

bir ifade ile etik açıdan kusur olarak kabul edilebilecek bir durumun estetik açıdan başarılı bir etkisi olabilir. Bu noktada Eaton, immoralizm içindeki görüşünü sağlam immoralizm (*robust immoralism*) şeklinde ifade etmektedir (Eaton, 2012, s. 281). Bu yaklaşıma kötü karakterlerin bulunduğu filmleri örnek gösteren Eaton, izleyicinin bu tür filmlerde karakterin kötü bir insan olmasını göz ardı ederek onun için üzülebildiğini ya da onun menfaatini isteyebildiğini örnek göstermektedir. Bu ise Eaton’a göre, etik hassasiyeti dahi unutturacak kadar güçlü bir estetik deneyim yaşandığını gösteren ve eser için başarıyı kanıtlayan bir durumdur (Eaton, 2013, s. 379).

Çağdaş sanatta şiddet, sapkınlık, nihilizm ve yabancılaşma gibi temaların meşru sanatsal konular haline gelmesi ve sanatın, rahatsız edici deneyimleri estetik biçimler içinde sunması, estetik devrim ve sonrasında değişen sanat algısının bir yansıması olarak okunabilir. Estetik devrim, ahlaki açıdan problemlili içeriklerin kendiliğinden estetik değer kazandıklarını ifade etmez, bu içeriklerin sanatsal temsili meşru içerikleri olmalarını sağlayan duysal ve temsili düzenin değiştiğine işaret eder. Anderson ve Dean’e göre ise insanları bu tür eserlere çeken şey bir tür ahlaki girişim ya da ihlal ile estetik zekanın birleşimidir (1998, s. 166). Buradaki zekâ ifadesi, tıpkı kavramsal sanatta olduğu gibi sıradan bir nesnenin güçlü bir ilişki kurularak kavramla buluşturulmasının estetik deneyim içinde izleyiciyi daha önce hiç düşünmediği bir bağlamda düşünmeye sevk ettiği deneyim sürecini işaret eder. Benzer şekilde bu tür eserler de gündelik hayatta belki düşünülmemiş olan ahlaki ikilemleri sanat eseri aracılığıyla düşündürerek sanatın yalnızca erdemli ve güzel olanın temsili olarak algılandığı düşüncesini dönüştürür. Ancak sanat eserinin etik açıdan zararlı olma pahasına düşündürücü ya da farkındalık kazandırıcı olması her koşulda kabul edilebilir mi? Diğer bir ifadeyle sanat özgürlüğü mutlak bir özgürlük müdür? Sanat eserinin estetik açıdan başarılı hatta çok başarılı olması etik boyutunu görmezden gelmek için yeterli midir? Dolayısıyla tartışma, basit ve indirgemeci bir sınırlandırma ya da sansür tartışmasından ziyade sanatın ahlaki etkisinin ciddiye alınarak gündeme getirilmesi meselesidir.

İmmoralist yaklaşımda, izleyicinin ahlaken sorunlu bir perspektif benimsemesini sağlayan ve ahlaki açıdan kusurlu olan bazı sanat eserleri, estetik açıdan başarılı kabul edilebilir. Bu tür eserlerde, estetik değer, ahlaki açıdan yozlaşmış karakter ve tutumların olumlanmasından beslenir. Eaton, ‘kaba kahraman/rough heroes’ dediği bu tür karakterlerin son dönemde çok arttığını ve zamanla izleyici üzerindeki şaşırtıcı etkinin azalacağını ifade etmektedir. Eaton’ın asıl iddiası ise bu tür karakterlerin ahlaki içgörü üretmeye imkân tanıyacak olmasıdır. Bu açıdan ahlaksızlığın, ahlakçıların itiraz edemeyeceği bir estetik değere sahip olabileceğini savunur (Eaton, 2012, ss. 288-289). Ancak bir karakterin eylemlerinin, ahlaki açıdan doğru ya da yanlış olarak değerlendirilmesi, karaktere dair yargılardan bağımsız olmalıdır (Jacobson, 1997, s. 169). Eaton kadar güçlü bir versiyonu temsil

⁴ Bu kısımda Stecker, etik ve ahlaki kavramlarını aynı anlamda kullanmaktadır: “all sorts of artworks are morally evaluable, and hence potentially ethically defective.” Detaylı bilgi için bkz. Stecker, 2008.

etmese de ahlakçı ve ılımlı ahlakçı yaklaşımlar karşısında immoralizme yakın duran Daniel Jacobson, estetik dışı herhangi bir gerekçenin, eserin estetik değerine katkıda bulunması fikrine karşı çıkarak Eaton'ın açıklamalarının ahlak ve estetik arasındaki ilişkiyi açıklamakta yetersiz olduğunu savunur (Jacobson, 1997, s. 290). Jacobson'un itirazı, immoralizmin tek taraflı bakış açısına yöneliktir. Öyle ki Eaton, etik açıdan kusur olabilecek bir şeyin, eserin estetik açıdan başarılı olmasına katkıda bulunabileceğini savunmaktadır (Eaton, 2012, s. 282). Bu yönüyle immoralizm, bir eserin ahlaki kusurunun estetik başarısını etkilediğini yani estetik dışı herhangi bir etkinin eserin estetik başarısı üzerinde etkisi olduğunu kabul etmektedir. Ahlaki kusurun, eserin estetik başarısı üzerinde olumlu ya da olumsuz etkisinin nasıl olacağı yönünde bir ispat yapılmadıkça bu etki her iki yönde de kabul edilmelidir. İmmoralizmin savunduğu haliyle, eserin ahlaki kusurunun estetik başarıyı artırabileceği ileri sürüldüğünde iddianın kendi iç mantığı sebebiyle aynı kusurun estetik başarıyı olumsuz etkileyebileceği ihtimalini dışlamak için tutarlı bir gerekçe bulunmamaktadır. Ancak immoralizm, ahlaki kusurun estetik değeri sadece artırabileceğini gösteren bağımsız bir gerekçelendirme yapmaksızın bu etkinin tek taraflı olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla immoralizm, ahlaki kusurun estetik değeri etkilediği öncülünü kabul ederken bu etkinin neden sadece olumlu yönde olacağını yeterince temellendirmemiş görünmektedir. Buradan hareketle Noël Carroll'un, immoralizmi tümüyle reddetmediği, Eaton'un savunduğu versiyonu reddettiği hatta immoralizmin, ılımlı ahlakçılık lehine bir savunu olduğunu göstermeye çalıştığı düşünülebilir. Doğrudan ahlakçı yaklaşımın temsilcileri arasında sayılmasa da immoralizme karşı güçlü eleştirileri olan Panos Paris de benzer görüşlere sahiptir. İmmoralizm, etik kusurun, estetik değere katkısını göstermek isterken etik ve estetik değer arasındaki karşılıklı etkileşimi yeniden görünür kılmaktadır. Bu yönüyle Paris'e göre immoralizm, doğasına aykırı olan gizli ahlakçı varsayımlardan oluşur (Paris, 2019, s. 13).

Carroll'a göre Eaton, izleyicinin eserdeki kaba kahramanla özdeşleşmesini ya da ona sempati duymasını, eserin söz konusu ahlaki kusurları onayladığının bir göstergesi olarak değerlendirir. Carroll ise bir izleyicinin, karakterin zekasını ya da aile bağlarını takdir etmesinin, onun suçlarını ahlaki açıdan onayladığı anlamına gelmediğini savunur. Carroll, immoralizmi savunurken, eserin ahlaki açıdan takdire şayan olmaya zorlayan bir anlatı kalıbı içinde olması gerektiğini ifade etmez. Bir eserde ahlaken kötü bir karakterin olması ile eserin o karakteri ahlaken haklı göstermesi farklı şeylerdir (Carroll, 2013, s. 373). Gaut'a göre de sanat eserleri kötü karakterleri ve durumları temsil ettikleri için kötü olmazlar. Önemli olan eserin bu karakteri nasıl temsil ettiği ve ona karşı hangi tutumu sergilediğidir (Gaut, 2007, 107-108). Bu bağlamda ahlaken kusur olan ve eserde estetik bir kusura yol açan şey bu karakterlerin, ahlaken takdir edilir kişiler olarak sunulmalarıdır. Diğer bir gerekçeyle Carroll, kötü karakterin yaptığı kötülüklerin yanında çekici özelliklerini kabul etmenin ahlaka aykırı olmadığını savunur. Yani bir bakıma kötü adamlar -ahlaka aykırı çekici özellikleriyle- insanların her değerlendirme ölçütü bakımından kusurlu

olmadığını hatırlatması yönüyle iyiliğe hizmet ederler. Bunun önemi ise kötü karakterlerin çekici özelliklerinin neden çekici olduklarını anlamaya sevk etmesidir. Böylece kötülüğün nasıl çalıştığının anlaşılmasını da sağlayabilirler (Carroll, 2013, s. 373). Carroll'un yaklaşımı, kötü karakterlerin estetik çekiciliğinin zorunlu olarak ahlaki bir onay anlamına gelmediğini vurgulamaktadır. Buna göre izleyici, bir karakterin etik açıdan kusurlu yönlerini kabul ederken aynı zamanda onun belirli özelliklerini estetik ya da psikolojik açıdan çekici bulabilir. Çünkü estetik çekicilik ve estetik değerlendirme arasındaki sınır net ve keskin değildir. Özellikle izleyicinin karakterle kurduğu duygusal yakınlık, hayranlık ya da kendini özdeşleştirme gibi durumlar ahlaki yargının yönünü değiştirebilir. Kieran'ın bilişsel immoralizmine göre de bir eser, izleyiciyi ahlaken yanlış bir bakış açısının içine sokarak bu bakış açısının nasıl oluştuğunu ve neden çekici olabildiğini gösterebilir. Eğer eser bu yolla izleyiciye yeni bir anlayış kazandırıyorsa, eserdeki ahlaki kusur sanatsal değeri artırabilir. Ancak bunun olabilmesi için eserin kazandırdığı ilgi çekici perspektifin, izleyicinin hissettiği ahlaki rahatsızlık duygusundan daha güçlü olması gerekir (Kieran, 2006, 138-140). Bu konuda Gaut'un yaklaşımı, ahlaken kusurlu karakterlerin sempatiye neden olan çelişkili durum estetik zenginliğin ve ahlaki kavrayışın kaynağı olabileceği yönündedir (2007, 189). Aynı zamanda Gaut'a göre, izleyicinin karakterle bütünüyle ilişki kurduğu ve dünyayı görüş biçimini ona göre şekillendirdiği düşünülemez (2007, 190-191) Ancak eser, kötü eylemleri sebebiyle aslında acımayı hak etmeyen birine acımamızı istiyorsa, bu öneri hak edilmemiş bir tepki olduğu için, eserin estetik kusuru olarak kabul edilebilir (Gaut, 2007, 233).

Eaton'a göre, çekici ya da yüksek statülü bir insanın, ahlaki kusuruna karşı verilen tepki ve cezai yaptırım ile çekici olmayan ve düşük sosyal statülü kişinin ahlaki kusuruna verilen tepki aynı değildir. Sevimlilik, şöhret ve prestij gibi unsurlar bu kişilerin ahlaki kusurlarının hafife alınmasına sebep olabilir. Eaton bunu, "kirlenme eğilimi" (*contamination tendency*) olarak adlandırır (2013, s. 377). Burada kirlenen estetik değer değil, izleyicinin ahlaki değerlendirmesidir. Bunun sebebi ise izleyiciyi kendisine hayran olmaya ve sempati duymaya sevk eden ama aynı zamanda ahlaki açıdan kötü olan karakterler'in (*Rough Hero*)⁵, ahlaki açıdan kınanabilir olanla onaylanabilir olanı ayırt etmeyi engelleyecek ölçüde iç içe geçmiş olmasıdır (Eaton, 2013, s. 378). Ahlaken kusurlu kahramanı merkeze alan eserler, bu eğilimden yararlanırken aynı zamanda karakterin ahlaki açıdan onaylanabilir özelliklerini birbirinden ayrılması güç bir şekilde iç içe sunarak bu eğilimi güçlendirir. İzleyici bir yandan karakterin ahlaki kusurlarının farkına varıp kınarken diğer yandan zekâsı, mizahı ve liderliği nedeniyle ona

⁵ Eaton'ın makalesinde 'Rough Hero' olarak ifade ettiği karakterler, Türkçede daha anlaşılır olması bakımından "izleyiciyi kendisine hayran olmaya ve sempati duymaya sevk eden ama aynı zamanda ahlaki açıdan kötü olan karakterler" şeklinde tercüme edilmiştir. Metnin devamında kısaca kaba kahramanlar ya da kötü kahramanlar olarak kullanılacaktır. Eaton, izleyicilerin bu kahramanlara olumlu tutumlar benimsemelerini sağlayan bir pencereden sunan eserleri ifade etmek için de "Rough Hero Works / RHW" ifadesini kullanmaktadır. Bkz. Eaton, 2013, s. 376.

sempati duyar. Böylece Eaton'a göre bu tür eserlerde (RHW), kaba kahramanların, izleyiciyi onaylamak ve onaylamamak arasında bırakması, ahlaki bir kusurun estetik bir değer olabileceğini destekler. Carroll'a göre kaba kahramana yönelik sempatinin harekete geçirilmesi, bu sempatinin nasıl yanılmaya müsait olduğunu anlamayı ve ahlaki açıklığa kavuşmayı sağlar. Ama Eaton'a göre bu eserler izleyiciyi ahlaki açıklığa kavuşturmak yerine tıpkı Kant'taki yüce deneyimine benzetilebileceği gibi izleyiciyi ruhsal anlamda bölünmüş ve çözümsüz bir ikirciklik içinde bırakır. Bu sebeple eser, acı verici olmasına rağmen ilgi çekici ve sürükleyici olmaya devam eder (Eaton, 2013, s. 379). Paris'e göre bu karakterler sadece ahlaksız olsalardı izleyiciyi bu kadar etkilemeyeceklerdi. Ancak ahlaksızlıklarının yanında zekâ, mizah, beceri ve iyi ebeveyn olmak gibi özelliklere de sahip oldukları için çekici gelmektedirler (Paris, 2019, s. 17).

Herkes bu tür karakterlerin aşağılık olduğunu bilir ve onlara karşı bu tutumla eseri inceler. Ancak bu kahramanlar, eserin sonunda galip gelirse, bu arzu edilen bir sonuç olarak sunulursa, izleyici bu gidişatta sevinmeye davet edilirse ya da ahlaksız karakterlere karşı beğeni ve hayranlık uyandırılmaya çalışılırsa her ne kadar söz konusu eser zekâ ve yetenek ürünü olsa da bu tür eserlerden tiksilmek ya da eserin eksik olduğunu düşünmek olasıdır (Paris, 2019, s. 19).

Bu bağlamda Paris, Carroll'un eleştirisine katılarak, karakterin ahlaki kusurlu olmasının değil eserin buna karşı nasıl bir yönelim kurduğunun önemli olduğu görüşünü benimser. Yani asıl soru şudur: Bu tür eserler bizi ahlaki kötü karakterin kötülüğünü görmeye mi zorlar yoksa o karakterin temsil ettiği kötülüğü onaylamaya ya da normalleştirmeye mi sevk eder? İmmoralizm, sanat eserlerini, bakış açılarıyla, izleyiciyi ahlaka aykırı bir tutumu fiilen onaylamaya ya da benimsemeye teşvik ettiği, aşıladığı, savunduğu ya da bir şekilde o tutuma davet ediyor gibi görüldüğü ölçüde ahlaka aykırı kabul eder (Paris, 2019, s. 15). Paris'e göre izleyici, ahlaksız kahramanın ne kadar etkileyici olursa olsun, iyi bir hayat sürmediğini ve eserde yüceltilmeyeceğini bildiği için onun yaramazlıklarından dolayı heyecan duymaz. Ancak eserde bu sağlanmazsa eser gerçekten ahlaksız olur ve izleyicinin buna tezahürat etmesi de ahlaksızlığa ortaklık etmek olur (Paris, 2019, s. 25).

Eğer eser izleyiciyi, ahlaksız karaktere maruz bırakmazsa ve bu konuda taktikler kullanıp manipüle etmezse yani bu özellikler izleyiciye doğrudan sunulursa izleyici aynı tepkiyi vermez (Paris, 2019, s. 23). Bu bağlamda izleyici bu tür kahramanları, eserin sonunda ahlaksızlıkları dolayısıyla karşılaşacakları akıbeti görmek için takip ediyor ve çekici buluyor gibi görünmektedir. Zira bu tür kahramanların örneğin polisten kaçtıkları gerilim dolu ve sürükleyici sahneleri de bu bağlamda heyecan verici olmaları için kurgulanmışlardır. Paris'e göre bu tür eserlerin bilinçli olarak ahlaksızlığı övmek üzere yapılmamış olmaları da mümkündür. Ancak bu durum da ya doğrudan ahlaksızlığa ya da sanatçının eser tasarımındaki beceriksizliğe işaret eder. Yani sanatçının bunu bilerek yapması da farkında olmadan yapması da sanat eseri açısından kusur olacaktır (Paris, 2019, s. 25). Bu yaklaşım, ahlaksızlığın,

estetik başarıyı doğrudan artırdığı yönündeki iddiaya güçlü bir eleştiridir. Bir sanat eserinin, estetik açıdan etkileyici olması, eserdeki ahlaki kusurun, estetik değerin kaynağı olduğu anlamına gelmeyebilir. Paris'in işaret ettiği gibi sanat eserinin ahlaki etkisi sanatçının niyetiyle sınırlı değildir. Eser, sanatçının amaçlamadığı ahlaki sonuçlar doğurabilir. Bu olasılık, Platon'un sanatın bireysel karakter ve toplumsal düzen üzerindeki etkileri nedeniyle bazı sanat biçimlerinin sınırlandırılmasına dair görüşlerini desteklemektedir. Bu nedenle ahlaki kusur ve estetik başarı arasındaki ilişkinin durumu, tartışmanın merkezinde yer almaya devam etmektedir.

Bu tartışmalar, estetik ve etik arasında karşılıklı bir etkileşim olduğu varsayımına dayanmaktadır. Ahlâkın, birlikte yaşamayı düzenlemesi, sanatın ise yaşamı anlamlandırmaya katkıda bulunması, her iki alanın da insanın dünyayla kurduğu ilişkinin farklı ama birbiriyle bağlantılı boyutları olduklarını göstermektedir. Nitekim Soykan, ahlâkın birlikte yaşamak, sanatın da yaşamı anlamlı kılmak için gerekli olduğunu belirtmektedir (2022, s. 341). Bu açıdan bakıldığında sanat, dünyayı algılama ve yorumlama biçimini etkileyen bir deneyim alanı olarak görülebilir. Diğer bir ifadeyle estetik deneyimin ahlaki duyarlılığı beslediği, etik yaklaşım da estetik deneyimin nasıl yorumlanacağını etkilediği ifade edilebilir. Estetik deneyim ya da bazı sanat eserleri, etik anlayışı besleyebilir ve başkalarına saygı, özen, empati gibi ahlaki değerleri zenginleştirebilir (Sen, 2023, s. 183). Estetik bağlamın, ahlaki davranışları algılama ve tanıma üzerindeki etkisini inceleyen “Sensitivity to Moral Goodness Under Different Aesthetic Contexts” başlıklı makalede aktarılan bir araştırma bu konuyu ele almaktadır (Wu vd., 2024). Bu araştırma, yüksek ve düşük estetik değere sahip çevrelerin, ahlaki ve ahlak dışı davranışların algılanmasını farklı biçimlerde etkilediğini göstermektedir. Araştırmada, yüksek estetik değere sahip bağlamların, ahlaki davranışların daha hızlı ve özellikle belirsiz durumlarda daha doğru tanınmasını kolaylaştırdığı; düşük estetik değere sahip bağlamların ise ahlak dışı davranışların tanınmasına yönelik duyarlılığı artırdığı sonucuna ulaşılmıştır (Wu vd., 2024, 290). Makalede aktarılan nörobilimsel bulgular, estetik ve ahlaki yargılar sırasında duygusal beyin bölgelerinde etkileşim görüldüğü yönündedir (Wu vd., 2024, s. 290). Bu etkileşim, etik ve estetik arasındaki ilişkinin yönünü ya da her durumda doğuracağı sonuçları göstermemektedir.⁶ Ahlaki kusurun bazı eserlerde estetik başarıya katkıda bulunabilmesi, aynı kusurun başka eserlerde estetik deneyimi zayıflatamayacağı anlamına gelmez. Dolayısıyla ahlaki kusur ile estetik değer arasında bir etkileşimi kabul etmek, bu etkileşimin zorunlu olarak estetik değeri artırdığı sonucuna varmaz. Bu durum, etkinin eserin yapısına ve alımlanma koşullarına göre her iki yönde de gerçekleşebileceği yönünde okunmalıdır.

Geleneksel anlayış, biçimsel özellikleri her zaman estetik özellikler olarak görmüştür (Carroll, 2006, s. 94). Ancak

⁶ Bu araştırma, ahlaki kusurun, estetik değeri artıran bir unsur olduğu immoralist tezi çürütmez. Bu bağlamda immoralizmin tezinin aksini kanıtlayan bir araştırma olmaktan çok etik ve estetik arasındaki ilişkiyi tek yönlü görmenin yetersizliğini gösteren bir çalışma olarak okunmalıdır.

Carroll'a göre bir sanat eserinde ifade edici her ayrıntının, organik bir yapıyla birbirine bağlandığını ve estetik değerlendirme açısından daima olumlu ya da olumsuz bir önem taşıdığını düşünmek temelsiz bir kabuldür (2006, s. 94). Eserde bulunan ahlaki kusur, bazen tesadüfi olabilir ya da estetik deneyimin merkezinde yer almıyor olabilir. Dolayısıyla immoralizmin, ahlaki kusurun estetik değeri artırdığı yönündeki genelleyici ve aksi yöndeki ihtimali göz ardı eden iddiası yeterli görünmemektedir. Alessandro Giovannelli, Ahlakçı yaklaşıma, Özerkçi yaklaşıma ve özellikle immoralizmin, bir eserin ahlaki açıdan kusurlu olduğu için estetik açıdan başarılı olduğunu savunan iddiasına karşı, estetik açıdan başarılı olan ancak tesadüfen ahlaksız olan eserlerin durumunu örnek vererek itiraz edilebileceğini teklif eder (Giovannelli, 2007, s. 126). Ahlaksız olduğu için başarılı görünen bir eserin tesadüfen sahip olabileceği bu ahlaksız bakış açısını temsil etmesinden dolayı mı başarılı olduğu düşünülmelidir. Yani eserin başarısı bu ahlaksızlığı temsil etmesinden mi gelir yoksa ahlaksızlığın kendisinden mi?

Robert Stecker'ın sınıflandırmasına göre immoralizmin lehine geliştirilen dört argüman vardır. Bunlar 1) bilişsel içgörü argümanı (*cognitive insight argument*), 2) deneyim temelli bilişsel içgörü argümanı (*experience-based cognitive insight argument*), 3) yumuşatılmış deneyime dayalı bilişsel içgörü argümanı (*weakened experienced-based cognitive insight argument*) ve 4) bütünsel amaç argümanı (*integral aim argument*) (Stecker, 2008, ss. 151-155). Bu argümanların temel tezleri sırasıyla şu şekildedir: 1) Ahlaki açıdan kusurlu olan bazı eserler, kusurlu ahlaki bakış açılarını anlamayı sağlayabilirler. 2) Bir insanın kötülüğü anlayabilmesi için onu deneyimlemesi gerekir ve sanat eserleri bu deneyime imkân verir. 3) Ahlaki açıdan kusurlu eserler bazen kötülüğü deneyimleme konusunda katkı sunabilir.⁷ 4) Bazı eserlerde ise ahlaki kusur, eserin tasarımının ayrılmaz bir parçası olabilir. Dolayısıyla o kusur olmaksızın eser başarılı olamaz.

Stecker'a göre bu argümanların cevap vermekte yetersiz kaldığı noktalar vardır: Kötüyü anlamak için onu deneyimlemek şart mıdır ya da kusurlu bir ahlaki görüş ve tutumun onaylanması neden izleyiciyi ahlaki içgörüyeye yönlendirir? (Stecker, 2008, s. 152). Yani ahlaki açıdan kusurlu olan şeyin, eserin estetik açıdan değerli olma sebebi olup olmadığı açıklanmamaktadır. Ahlaki kusurun, eserin ayrılmaz bir parçası olması, eserin değerine katkıda bulunmayı beraberinde getirmez. Nasıl ki bir sanat eserinde sanatçının iyi bir amaç taşıması, eserin ahlaki açıdan kusurlu sonuçlar üretmeyeceğini garanti etmez, benzer şekilde ortaya çıkan ahlaki kusurun estetik başarının doğrudan nedeni olduğunu söylemek de yanlış olacaktır. Çünkü bir sanat eserinde kullanılan araçlar ve ortaya çıkardığı ahlaki sonuç birlikte değerlendirildiğinde, etik açıdan kusurlu olan bir sonucun estetik başarı sayılması

⁷ Bu argüman bir öncekinin daha ılımlı halini temsil etmesi bakımından bazı eserlerde bu tezin geçerli olduğu savunulmaktadır. Bkz. Stecker, 2008, s. 155.

mantıksal açıdan da problemli görünmektedir.⁸ Ayrıca kusurlu bir bakış açısını onaylamayan eserler de benzer içgörülere yönlendirebilir. Bu sebeple önemsenen sanat eserinin amaçlarını yerine getirmek için eserde sunulacak kusurlu bakış açısına ihtiyaç olduğu iddiası temellendirilememektedir. Herkesin bildiği gerçekleri dile getirmek bilişsel açıdan değerli olmadığı gibi etik açıdan da değerli olmayacaktır. Dolayısıyla ahlaki açıdan herkesçe bilinen erdemleri temsil eden bir eserin doğrudan bu gerekçeyle değerli olduğu düşünülemez (Stecker, 2008, s. 158). Bir eserde ahlaki açıdan kusur olan şeyler temsil edilebilir, karakterin bu temsili, eseri, estetik açıdan kusurlu yapmaz çünkü benzer temsil deneyimi temsil edilen şeylerin yanlış olduğunu vurgulamak amacıyla da yapılmış olabilir. Ayırt edici unsur, bu ahlaki kusurun eserde nasıl işlendiğidir. Sonuç itibarıyla Stecker'in, ahlaksızlığın argümanlarına ve karşı eleştirilere verdiği cevap bir cümleyle özetlenebilir: Bir eserin etik açıdan kusurlu içerikleri temsil etmesi estetik başarı sağlayabilir ama bu başarı etik kusurun kendisinden kaynaklanmaz, sanatçının onu temsil biçiminden kaynaklanır. Eaton'un savunduğu sağlam immoralizm, sanat eserindeki bazı ahlaki kusurların estetik başarıya katkıda bulunabileceğini ileri sürmektedir. Buna karşılık Stecker, ahlaki özelliklerin estetik değeri etkileyebileceğini kabul etmekle birlikte, ahlaki kusurun doğrudan estetik üstünlük yarattığını göstermenin mümkün olmadığını savunur. Bu nedenle Stecker'ın yaklaşımı Eaton'un immoralizminden ayrılarak daha çok ılımlı ahlakçı ve çoğulcu bir çizgide konumlanmaktadır.

Bu haliyle immoralizm tartışmalarının temel sorusu, sanat eserinin etik özelliklerinin estetik değerini etkileyip etkilemediği ve bu etkinin hangi yönde gerçekleştiğidir. İmmoralizmin sınırlılığı ise etik ve estetik arasındaki ilişkinin yalnızca belirli eser özelliklerinin estetik değer üzerindeki olumlu etkisi üzerinden açıklanmasıdır. Bu yaklaşım, sanatın amacını ya da güzelin insanın ahlaki ve ontolojik yetkinleşmesindeki yerini açıklayan aydınlatıcı bir çerçeve sunmamaktadır. İslam estetiğindeki birlik fikri ise bu mesafeyi aşarak etik ve estetik arasındaki ilişkinin görülmesine imkân vermektedir. Bu yönüyle İslam estetiği, varlık düzeninin görünüşü ve bilgi anlayışının yansımasıdır (Koç, 2017, s. 50) Tevhid, ölçü, ahenk, denge, kemal, bütünlük, hikmet ve edepli form gibi kavramlar içerisinde anlamını bulan estetik, etik ve ontolojik bütünlükten bağımsız değerlendirilmez. Bu ölçüde insan hem ahlaki açıdan hem de biçimsel açıdan güzel olanı yapmalı ve ilahi iradeyle uyum içinde kendisini gerçekleştirmelidir (Koç, 2017, s. 61). Dolayısıyla bir sanat eserinden, geniş hayal gücü, haz duygusu ve yüksek heyecanın yanı sıra kemal idraki ve derin düşünce uyandırması beklenir (Koç, 2017, s. 74). Bu sebeple sanatın amacı, insan hayatını yüceltmek, insanın yüce amaçlara ulaşmasını sağlamak, insana tefekkür yoluyla hakikati hatırlatmak ve kişi ya da kişileri kemale erdirmektir (Koç, 2017).

İyi ile güzel arasındaki ilişkinin birlikte ele alınması yalnızca İslam düşüncesine özgü bir yaklaşım değildir. Bu

⁸ Bu konuda Aristoteles'in düşüncelerinden hareketle mantıksal bir çıkarım temellendirmesi yapan çalışma için bkz. Uzuner, 2025, s. 131.

birliktelik düşüncesinin farklı biçimlerde temsil edildiği düşünülebilir. Örneğin Antik Yunan'da iyi ve güzel birlikteliği Kalokagathia kavramıyla ifade edilmektedir. Literatürde Antik Yunan'daki kalokagathia anlayışı ile İslam estetiğindeki iyi-güzel birlikteliği arasında kavramsal bir ilgi kurulmuştur (Taşkent, 2014; Şahin, 2011). Ancak mevcut çalışmalar, iki geleneğin, bu birlikteliği dayandırdığı ontolojik ve antropolojik farklılıkları karşılaştırmamaktadır. Öyle ki kalokagathia (kalos+agathos)⁹ fiziksel ve ahlaki yetkinliğin birlikteliğini ifade eder (Weiler, 2002, s. 11). Erdem ve bedensel güç, hız ve güzellik, mükemmel ve soylu insanı karakterize eder (Weiler, 2002, s. 12) Ancak bu kullanım, zihniyet ve karakterin, dış görünüşle örtüştüğü varsayımını ifade ettiği gibi vatandaş olmayanların, yabancı etnik grupların ve toplumsal açıdan marjinal görülen grupların dışlanması için bir araç görevi de görmüştür (Weiler, 2002, s. 14). Fiziksel çirkinlik, anormallik, deformasyon, hastalık ve sakatlık gibi durumların hem kendisine karşılık gelen karakter ve zihniyetteki bozulmayı gösterdiği hem de sosyal yozlaşmaya işaret ettiği düşünülmüştür (Weiler, 2002, s. 14).¹⁰ Böylece insanın dış görünüşü, onun karakterinin ve ahlaki niteliğinin görünür bir göstergesi haline gelmiştir. Burada fiziksel güzellik ile ahlaki iyilik arasında nedensel bir bağ kurmaktan ziyade dış görünüşün içsel ve ahlaki nitelikleri açığa çıkardığı kabul edilmektedir. Kalokagathia'nın güzel ve iyi insan ideali şeklinde anlaşılması, I. Martinkova'nın "tersine çevrilmiş kalokagathia" olarak işaret ettiği şekilde çirkinliğin ve kötülüğün ilişkilendirilmesini de beraberinde getirmektedir (2012, 99).

Bu bağlamda kaba kahramanların ya da çekici ve yüksek statülü insanların ahlaki kusurlarına karşı verilen tepkinin farklı olması, ahlaki ve fiziksel mükemmellik fikriyle ilişkilendirilebilir. Bu ilişki elbette doğrudan tarihsel bir devamlılık olarak kurulamaz. Estetik açıdan olumlu kabul edilen özelliklerin ahlaki değerlendirmeye taşınması bakımından yapısal bir benzerlik olarak anlaşılmalıdır. Kaba kahramanların çekiciliği, zekâsı veya yüksek toplumsal statüsü, dış görünüşü ahlaki karakterin göstergesi olarak kabul eden anlayışta olduğu gibi onun kusurlarının yanlış ya da eksik değerlendirilmesine yol açabilmektedir. Dolayısıyla iyi ile güzel arasındaki ilişkinin zorunlu olarak dışlayıcı olduğu söylenemez. Temel ayrım, fiziksel güzellik ve kusursuzluğun ahlaki iyiliğin zorunlu göstergesi haline gelmesidir. Etik kusurun estetikleştirilmesi de benzer şekilde estetik başarının ahlaki kusuru örten veya hafifleten bir işleve sahip olması nedeniyle görüldüğünden daha kapsamlı sonuçlar doğurabilir.

Bugün toplumda kendini fiziksel anlamda mükemmel bulmayan ve dışlanmış hissedenlerin ahlaki sapkınlığa düşmeleri bu açıdan değerlendirilebilir. Elliot Rodger¹¹ örneğiyle, etik kusurun estetikleştirilmesinin, etik yargının askıya alınmasına ve şiddetin romantize edilmesine kadar ilerleyebileceği görülmektedir. Bu bağlamda günümüz

⁹ İyi ve güzel birlikteliği hakkında bkz. Platon, 2021, 401a-402e. İngilizce karşılığında ise *nobility-andgoodness* ifadesi kullanılmıştır. Detaylı açıklama için bkz. Aristotle, 1915, 1248b5-1248b30.

¹⁰ Weiler'in savunduğu gibi Kalokagathia'nın bazı yorumlarında fiziksel güzellik, bedensel yetkinlik ve yurttaşlık statüsü, ahlaki üstünlüğün görünür göstergeleri olarak kabul edilmiştir. Ancak Aristotelesçi kalokagathia'nın erdemlerin bütünlüğü ve yurttaşlık idealiyle ilişkilendirilebileceği de savunulmaktadır (Martinkova, 2012, 95-98).

dijital kültüründe, sinema, televizyon dizileri ve sosyal medya içeriklerinde ahlaki açıdan kusurlu karakterlerin, suçun, şiddetin veya çeşitli toplumsal sapmaların estetize edilmesi bakımından incelenmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda yürütülen bazı çalışmalarda televizyon dizileri, sinema filmleri ve popüler kültür örneklerinde şiddet ve şiddetin estetize edilmesi incelenmiştir.¹² Son yıllarda suç, şiddet ve ahlaki sapmaların merkezde olduğu yapımlar yoğun izlenme oranlarına sahiptir. *Breaking Bad* (2008), *Squid Game* (2021)¹³ *You* (2018), *Joker* (2019), *Çukur* (2017)¹⁴ gibi yapımlar, ahlaki açıdan kusurlu karakterlerin estetize edilmesi ve izleyiciye sempatiyle sunulması bakımından incelenen eserlere örnek olarak gösterilebilir. Bu örnekler, estetik beğenin bazı durumlarda ahlaki değerlendirmeyi geri plana itebildiğini ve ahlaki kusurların estetik deneyimin bir parçası olduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır. Çağdaş estetik tartışmalarında odak noktası, sanat eserlerinin bireyler üzerinde hangi davranışsal sonuçları doğurduğundan ziyade, etik ve estetik değer arasındaki ilişkinin nasıl kurulacağıdır. Çünkü ahlaki açıdan kusurlu içeriklerin estetik açıdan başarılı bulunabilmesi, esere ilişkin ahlaki yargıların estetik değerlendirmeye dahil edilip edilemeyeceği sorusunu gündeme getirmektedir. Bu soru, estetik değer ahlaki değerlendirmeden bağımsız olduğunu savunan Özerkçi yaklaşımlarla eserin ahlaki özelliklerinin estetik değerini etkileyebileceğini savunan Ahlakçı ve İmmoralist yaklaşımlar arasındaki tartışmanın merkezinde yer alır. Dolayısıyla tartışma yalnızca etik kusurun, daha güçlü bir estetik deneyim üretip üretmediğinden ziyade etik yargıların estetik deneyim ve estetik değerlendirme sürecine etkisi üzerinde ilerlemelidir. Bu sebeple etik ve estetik arasındaki ilişkinin farklı estetik gelenekler tarafından hangi kavramsal zeminde ve nasıl kurulduğuna dair değerlendirme önem kazanmaktadır.

Antik Yunan düşüncesindeki kalokagathia anlayışı ve İslam estetiğindeki tevhid fikri etik ve estetik arasındaki birlik fikrine dayanmaktadır. Ancak bu iki gelenek arasındaki temel fark bu birlikteliğin kurulduğu ontolojik ve düşünsel zemindir. Kalokagathia’da güzel ile iyi arasındaki ilişki yalnızca erdemli yurttaş için fiziki ve ahlaki mükemmelliğin göstergesi olarak görülmektedir. İslam estetiğinde ise güzellik, varlığın bütünlüğü, ölçü, ahenk ve hakikat fikriyle ilişkilendirilmektedir. Bu yönüyle estetik deneyim yalnızca haz veren bir unsur değildir. Estetik deneyim, insanın dünyayla, hakikatle ve diğer insanlarla kurduğu ilişkinin şekillenmesinde etkili bir yönelimdir.

¹¹ İncel erkekler ve Elliot Roger hakkında araştırma için bkz. Vink, 2024.

¹² Şiddetin, Homeros’tan günümüze kadar tüm sanatlarda estetize edildiğini ve sanatın, şiddeti okunabilir, görülebilir, duyulabilir kıldığını ifade eden örnek çalışma için bkz. Erkan, 2014, s. 17.

¹³ Ahlaki açıdan kusurlu ya da belirsiz karakterlerin izleyici tarafından neden ilgi çekici bulunduğunu ve bu durumun estetik başarı üzerindeki etkilerini *Breaking Bad* (2008) dizisindeki Walter White karakteri üzerinden değerlendiren çalışma için bkz. Kjeldgaard-Cristiansen, 2017. Şiddet, sömürü ve eşitsizlik temalarının *Squid Game* (2021) dizisi üzerinden incelendiği bir çalışma olarak bkz. Akyıldız ve Şeşen, 2022.

¹⁴ Bu konuda Türkçe literatürdeki çalışmaların büyük ölçüde şiddetin temsili ve estetizasyonu üzerine yoğunlaştığı, etik ve estetik değer ilişkisini çağdaş estetik tartışmalar bağlamında ele alan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu çerçevede şiddet temalı değerlendirme için bkz. İpek, 2020.

Dolayısıyla iyi, güzel ve hakikatin ortak bir varlık düzeni içerisinde anlamlandırılması ile fiziksel görünüşün ahlaki değer göstergesi olarak kabul edilmesi birbirinden farklıdır. Bir ahlaki kusurun, estetik deneyimi artırabilmesi, aynı kusurun başka koşullarda eserin bütünlüğünü, anlamını ya da estetik başarısını zayıflatmayacağı anlamına gelmemektedir. Bu açıdan immoralizmin sınırlılığı, etik ve estetik arasındaki ilişkiyi tek yönlü açıklamasıdır. Bu yönüyle immoralizm hem tek yönlü ve asimetrik bir temellendirmeye dayanmakta hem de etik estetik ilişkinin karşılıklı varlığını savunan ılımlı ahlakçı yaklaşımlar lehine değerlendirilmesi gereken bir konumdur.

Sonuç

Çağdaş estetik tartışmalarda immoralizm, estetik değer ve ahlaki değer arasındaki ilişkiye dair tartışmaları, Özerkçi ve Ahlakçı yaklaşımların temsil ettiği kuramsal çerçevenin dışına taşımıştır. Bu çerçevede ahlaki kusurun estetik değere etkisi temel tartışma konularından biri haline gelmiştir. İmmoralizm, bazı durumlarda sanat eserindeki ahlaki kusurların estetik başarıya katkı sunduğunu savunmaktadır. Özellikle kaba kahramanların, ahlaki açıdan kusurlu bakış açıların, estetik deneyimi artırabileceği iddia edilmektedir. A. W. Eaton, immoralizmin bir versiyonu olarak ileri sürdüğü sağlam immoralizmi, ahlaki açıdan rahatsız edici unsurların izleyicide güçlü bir estetik etki yaratabileceğini savunarak temellendirmeye çalışmaktadır. Carroll, Stecker, Paris gibi düşünürler bu yaklaşımın pek çok açıdan hatalı olduğunu savunmaktadırlar. Tartışmanın temel sorusu, bir sanat eserindeki ahlaki kusurun gerçekten estetik başarının nedeni olup olmadığıdır. Carroll, ahlaki kusurun estetik başarı ürettiğini savunan yaklaşımların ahlaki ve estetik değerler arasındaki ilişkiyi yeterince açıklayamadığını savunmaktadır. Stecker, ahlaki açıdan kusurlu tutumların izleyicide neden estetik değer oluşturduğunun temellendirilemediğini ileri sürmektedir. Paris ise ahlaki açıdan kusurlu unsurların estetik başarıya katkı sağlıyor gibi görünmesinin çoğu zaman eserin başka özelliklerinden kaynaklandığını ve bu sebeple immoralizmin iddialarını desteklemediğini savunmaktadır. Carroll, Stecker ve Paris'in eleştirilerinden hareketle bu tür kusurlu örneklerin temsil edildiği eserlerde estetik başarının kaynağı doğrudan ahlaki kusurun kendisi değildir. Estetik etki çoğu zaman anlatısal bütünlükten, karakter derinliğinden, biçimsel başarılarından veya izleyicide oluşan estetik farkındalıktan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle bir karakterin ya da olayın estetik açıdan etkileyici biçimde sunulması, onun ahlaki açıdan onaylanmasını gerektirmediği gibi ahlaki kusurun estetik değerinin nedeni olduğunu da göstermemektedir. Ancak ahlaki açıdan kusurlu karakterlerin estetik başarıyı artırıp artırmadığı sorusunun tek başına değerlendirilemeyecek ölçüde ontolojik ve epistemolojik bir arka plana sahip olduğu görülmektedir.

Mevcut eleştiriler özellikle günümüz sinema ve dizi örneklerinde daha görünür hale gelmektedir. Günümüzde suçun, şiddetin ve ahlaki açıdan kusurlu yaşam biçimlerinin popüler kültürde giderek daha çekici biçimde temsil edilmesi, estetik deneyimin ahlaki yargılar üzerindeki etkisini göstermektedir. Bu durum, estetik ve etik arasındaki ilişkinin tek yönlü olmadığını karşılıklı ve karmaşık bir etkileşim içerisinde olduğunu göstermektedir. Öyle ki

estetik deneyim, başkalarının deneyimlerine karşı duyarlılığı besleyerek ahlaki yargıları etkileyebilir. Etik yaklaşım ise estetik deneyimin nasıl yorumlanacağını etkileyebilir. Bu bağlamda Kalokagathia ve tevhid kavramları üzerinden yapılan karşılaştırmalı okuma göstermektedir ki etik ve estetik arasındaki ilişkinin tek düze bir ilişki olarak algılanması yeterli değildir. Dolayısıyla etiği ve estetiği birbirinden tamamen bağımsız ya da tek yönlü bir ilişki içerisinde değerlendirmek hatalı görünmektedir. Çalışmadan çıkarılabilecek sonuçlardan biri Kalokagathia ile İslam estetiğinin iyi ve güzel arasında birlik ilişkisi kurduğu ancak bu ilişkiyi aynı zeminde kurmadığıdır. İkinci bir sonuç, immoralizmin etik ve estetik arasındaki ilişkiyi kabul ettiği ancak bu ilişkinin ahlaki kusurun estetik başarıya olumlu katkısı yönünde tek taraflı yorumlamasıdır. Diğer bir sonuç ise immoralizmin bu ilişkinin neden yalnızca olumlu yönde işleyeceğini yeterince açıklamamasıdır. Dolayısıyla immoralizm, ahlaki kusurun estetik başarı ürettiği tezini yeterince temellendiremediği gibi bu temel iddiasıyla ahlakçı yaklaşımları desteklemektedir.

Kaynaklar

- Akyıldız, Y., & Şeşen, E. (2022). The brutal face of the violent game of capitalist competition: *Squid Game*. *SineFilozofi Dergisi*, 7(14), 279–299.
- Anderson, J. C., & Dean, J. T. (1998). Moderate autonomism. *British Journal of Aesthetics*, 38(2), 150–166.
- Aristotle. (1915). *Ethica Eudemia* (J. Solomon, Trans.). In W. D. Ross (Ed.), *The works of Aristotle*. Clarendon Press.
- Aristoteles. (2024a). *Retorik* (M. H. Doğan, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Aristoteles. (2024b). *Poetika* (F. Akderin, Çev.). Say Yayınları.
- Baumberger, C. (2015). The ethical criticism architecture in defense of moderate moralism. *Aesthetic Pathways*, 1(2), 179–197.
- Carroll, N. (1996). Moderate moralism. *British Journal of Aesthetics*, 36(3), 223–238.
- Carroll, N. (2006). Ethics and aesthetics: Replies to Dickie, Stecker and Livingston. *British Journal of Aesthetics*, 46(1), 82–95.
- Carroll, N. (2013). Rough heroes: A response to A. W. Eaton. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 71(4), 371–380.
- Eaton, A. W. (2012). Robust immoralism. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 70(3), 281–292.
- Eaton, A. W. (2013). The artistic value of a particular kind of moral flaw. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 71(4), 339–349.
- Erkan, E. (2014). Sinemasal şiddet. *Sanat–Tasarım Dergisi*, 1(4), 15–21.
- Gaut, B. (2007). *Art, emotion and ethics*. Oxford University Press.
- Giovannelli, A. (2007). The ethical criticism of art: A new mapping of the territory. *Philosophia*, 35, 117–127.
- İpek, İ. (2020). Kurtlar Vadisi ve Çukur dizisinin şiddet ve suç eylemleri üzerindeki etkisi. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 122–137.
- Jacobson, D. (1997). In praise of immoral art. *Philosophical Topics*, 25(1), 155–199.
- Kieran, M. (1996). Art, imagination and the cultivation of morals. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 54(4), 337–351.

- Kieran, M. (2001). In defence of the ethical evaluation of narrative art. *The British Journal of Aesthetics*, 41(1), 26–38.
- Kieran, M. (2006). Art, morality and ethics: On the (im)moral character of art works and inter-relations to artistic value. *Philosophy Compass*, 1(2), 129–143.
- Kjelgaard-Cristiansen, J. (2017). The bad breaks of Walter White: An evolutionary approach to the fictional antihero. *Evolutionary Studies in Imaginative Culture*, 1(1), 103–120.
- Koç, T. (2017). *İslam estetiği*. İSAM Yayınları.
- Martinkova, I. (2012). Jak rozumět kalokagathii? *Tělesná Kultura*, 35(1), 93–105.
- Owosho, S. (2013). Art and the question of moral values: A moderatist perspective. *Journal of Philosophy and Development*, 14(1), 176–191.
- Paris, P. (2019). The ‘moralism’ in immoralism: A critique of immoralism in aesthetics. *British Journal of Aesthetics*, 59(1), 13–33.
- Platon. (2021). *Devlet* (S. Eyüboğlu & M. A. Cimcoz, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rancière, J. (2021). *Özgürleşen seyirci* (E. Burak Şaman, Çev.). Metis Yayınları.
- Sen, P. (2023). The impact of aesthetic values on moralism: An ethical perspective. *An Interdisciplinary Journal of Literary Studies*, 8(2), 182–186.
- Soykan, Ö. N. (2022). *Estetik ve sanat felsefesi*. Bilge Kültür Sanat.
- Stecker, R. (2008). Immoralism and the anti-theoretical view. *British Journal of Aesthetics*, 48(2), 145–161.
- Şahin, N. (2011). Gazâli’de etik-estetik ilişkisi. *Diyanet İlmi Dergi*, 47(3), 93–114.
- Taşkent, A. (2014). Estetik ve etik değerler bütünlüğü. In A. Z. Yavaş (Ed.), *VI. Dinî Yayınlar Kongresi: İslam, sanat ve estetik* (pp. 111–118). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Uzuner, S. (2025). *Varoluş bağlamında estetik ve ahlâki olgunlaşma* [Doktora tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi].
- Vink, D., Abbas, T., Veilleux-Lepage, Y., & McNeil-Wilson, R. (2024). Because they are women in a man's world: A critical discourse analysis of incel violent extremists and the stories they tell. *Terrorism and Political Violence*, 36, 723–739.

Weiler, I. (2002). Inverted kalokagathia. *Slavery & Abolition*, 23(2), 9–28.

Wu, C., Zhu, H., Zhang, Y., Zhang, W., & He, X. (2024). Sensitivity to moral goodness under different aesthetic contexts. *Ethics & Behavior*, 34(4), 279–293.

Yaran, C. S. (2020). *Sanat ahlakı*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Yaran, C. S. (2021). Resim ve etik: Batı resim sanatında ahlâki temalar ve örnekler. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 50, 7–40.

Yazar Katkıları¹: *Tek Yazar Fikir; S. UZUNER- Tasarım; S. UZUNER Denetleme; S. UZUNER - Kaynaklar; C. S. UZUNER - Veri Toplanması ve/veya İşlemesi; S. UZUNER; Analiz ve/ veya Yorum; S. UZUNER - ; Literatür Taraması; S. UZUNER - Yazıyı Yazan ; S. UZUNER - Eleştirel İnceleme; S. UZUNER*

Hakem Değerlendirmesi: *Dış bağımsız.*

Çıkar Çatışması: *Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.*

Finansal Destek: *Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.*

Etik Kurul Belgesi: -

Author Contributions: *Sole Author Concept; S. UZUNER – Design; S. UZUNER - Supervision -Resources ; C. S. UZUNER - Data Collection and/or Processing ; S. UZUNER -Analysis and/or Interpretation ; S. UZUNER - Literature Search ; S. UZUNER - Writing Manuscript ; S. UZUNER - Critical Review; S. UZUNER*

Peer-review: *Externally peer-reviewed.*

Conflict of Interest: *The authors have no conflicts of interest to declare.*

Financial Disclosure: *The authors declared that this study has received no financial support.*

Ethical Committee Approval: -

-
1. Yazarlık hakkı sunulan kriterlerden en az 3 tanesinde katkıda bulunmuş olmayı gerektirir. Katkıda bulunanlar **(İsmi ilk harfi. Soyisim şeklinde: Örn: M. BİNGÖL) örnekteki gibi yazılmalıdır.**
  2. Tüm yazarların makale taslağını hazırlamaları veya içerik açısından önemli entelektüel ve eleştirel inceleme yapmaları zorunludur.
  3. Makalenin baskıdan önceki son versiyonunun onaylanması tüm yazarların sorumluluğundadır.
  4. **Tüm yazarların ilk 3 maddede belirtilen koşulları karşılamaları zorunludur.**
  5. Belirtilen katkı sayısı ve koşulları karşılamayan kişiler makalenin son bölümünde "Teşekkür" başlığı altında belirtilmelidir.
  6. Bu kurallar Council of Science Editors (CSE) ve International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE) kılavuzları çerçevesinde oluşturulmuştur. Ayrıntılı bilgi için: <http://www.councilscienceeditors.org/i4a/pages/index.cfm?pageid=3376> www.icmje.org/ethical/1author.html